

Posudek

Josip Mandalinič: *Období rodící se identity národa Černé Hory na pozadí východní otázky (1848-1861)*. Rigorózní práce, strojopis. Ústav světových dějin FF UK Praha 2011, 165 stran, přílohy.

Práce Josipa Mandaliniče se zabývá dějinami Černé Hory v období mezi velkou evropskou revolucí roku 1848 a rokem 1861, tedy obdobím konce vlády vladyky Petra II. Petroviče-Njegoše, jeho nástupce knížete Danila I.(II.) Petroviče a počátku vlády Nikoly I. Je chvályhodné, že se autor rozhodl zpracovat toto období. V české historiografii v podstatě nemáme zpracovány dějiny Černé Hory, vyjma pasáží zasazených do syntézy *Dějiny Jugoslávie* (Svoboda, Praha 1970) a poněkud rozsáhlejších částí v publikaci *Dějiny jihoslovanských zemí* (Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998). Autorovi slouží ke cti, že se pokusil opřít se o původní archivní materiál nacházející se v archivech v Cetinji a ve Vídni a že prostudoval poměrně rozsáhlou literaturu v různých jazycích – vedle srbštiny také v ruštině, němčině, angličtině a italštině. Ke způsobu zpracování látky je ovšem třeba mít značné výhrady.

Především je nutno konstatovat, že obsah práce zcela neodpovídá jejímu názvu. Autor se sice celkem podrobně zabývá východní otázkou, ale už podstatně méně identitou obyvatelstva Černé Hory a jeho vývojem. Pokud jsem název správně pochopil, jde také o to, zda toto obyvatelstvo získávalo v polovině 19. stol. převážně srbskou národní identitu nebo nikoliv, či přesněji řečeno: zda se považovalo za Srby žijící v Černé Hoře (tj. Černohorce v teritoriálním smyslu) anebo za samostatný, odlišný jihoslovanský národ Černohorců. Mandalinič se ve své práci ale tímto problémem ve skutečnosti zabývá jen zcela okrajově a to rozptýleně na různých místech své práce. Při komentování zákoníku Danila I. z roku 1855 zdůrazňuje, že jeho § 92 výslovně hovoří o srbské národnosti obyvatel Černé Hory. Mandalinič ovšem také konstatuje, že se část obyvatelů Černé Hory zároveň považovala i považovala i za Černohorce, přinejmenším teritoriálně s ohledem na svůj odlišný vývoj. To je jistě správný závěr, avšak autor nijak nevysvětluje jak, proč a jakým směrem se vyvíjela národní identita obyvatelstva dále. V závěru (s. 151) má autor nepřilíš jasný odstavec: „V 50. letech i přes společnou víru a kulturu Srbska a Černé Hory lze hovořit o permanentním napětí ve vztazích a to v podstatě hned po smrti vladyky Petra II. Petroviče Njegoše. Černohorci již na počátku 50. let 19. století vytvářeli subkulturu vůči Srbsku. Ovšem jejich společné zakotvení v evropské suprakultuře jim pomáhalo mnohé překážky překonávat. K tomuto tématu bylo navíc zapotřebí zachytit hlubší spolupráci západních a jižních Slovanů ve

společném zájmu, a to v budování národních identit.“ Přiznám se, že příliš nechápu, co má autor na mysli. Mandalinič se také příliš nezabýval otázkou, za koho považoval Černohorce v polovině 19. století okolní svět, především Rusko a Rakousko (Ottův slovník naučný např. označuje obyvatele Černé Hory za Srby, kteří ale sami sebe označují jako Černohorce). Mandaliničova práce rovněž neodpovídá na otázku, co s vlastně v Černé hoře zásadním způsobem změnilo v uvedeném dvacetiletí, resp.: zda se vůbec něco změnilo. Z textu není ostatně ani jasné, do jaké míry evropské mocnosti vnímaly problém Černé Hory jako součást východní otázky.

Výhrady je třeba mít i k časovému vymezení práce. Revoluční rok 1848, kterým se autor zabývá zbytečně podrobně (např. revolucí ve Francii, která nemá k tématu žádný vztah), neměl pro Černou Horu větší význam. Bylo by vhodnější začít výklad až od nástupu knížete Danila I. Petroviče, tedy rokem 1851. Podobně mně není jasné, proč autor svůj výklad ukončil rokem 1861. Důležitý je rok 1860, kdy došlo k rozhraničení území Osmanské říše a Černé Hory a tím fakticky k jejímu uznání jako fakticky nezávislého státu. Tento rok je důležitý i tím, že došlo ke změně na knížecím stolci, když po atentátu na Danila I. nastoupil jeho synovec Nikola I. Výklad by tedy mohl být ukončen zde, avšak lépe by bylo pokračovat až do roku 1878, kdy byla Černá Hora uznána berlínskou mírovou smlouvou za zcela nezávislý stát *i de iure*.

Práce jako celek by vyžadovala větší konsistenci, vypuštění některých pasáží nemajících vztah k látce anebo nehodících se do vědecké práce svou formou (např. zbytečně podrobný popis sňatku Danila Petroviče s Darinkou Kvekić, s. 63-65) a na druhé straně rozšíření pasáží týkajících se formování černohorského vědomí a modernizačních pokusů v Černé Hoře. Mandaliničova práce totiž obsahuje poměrně rozsáhlé výklady o otázkách, které s dějinami Černé Hory ve zkoumaném období a s identitou jejího pravoslavného obyvatelstva souvisejí jen volně (Krymská válka, revoluce v Uhrách, vývoj v Srbsku, reformy v osmanské říši, slovanský sjezd 1848) anebo s nimi nesouvisejí vůbec (neúroda 1846 a její důsledky ve Velké Británii a Francii, revoluce 1848 ve Francii). Mandalinič se popisem těchto událostí zbytečně zaplétá do celého komplexu problémů, které není možné osvětlit v rámci omezeného prostoru rigorózní práce. Při výkladu nadto používá často již zastaralé a neadekvátní literatury. Těžko lze považovat např. za adekvátní, jestliže období druhé republiky ve Francii je vykládáno na základě Marxovy práce 18. brumaire Ludvíka Bonaparta.

K práci mám ještě tyto konkrétní připomínky: na s. 24 – nelze říci, že s nástupem Františka Josefa I. dochází k ochlazení vztahů ve Svaté alianci, protože ta v té době byla už v podstatě mrtvá. Na s. 52 je uvedeno, že na počátku krymské války překročila ruská armáda

Prut a obsadila hlavní město Moldavska Bukurešť a potom hlavní město Valašska Jasy. Jde o záměnu obou měst, protože Bukurešť byla hlavním městem Valašska a Jasy (Iași) hlavním městem Moldavska. Jasy byly obsazeny jako první, protože Moldavsko sousedilo právě na řece Prutu s Ruskem. Výklad o spolupráci jižních Slovanů a formování národní identity jednotlivých jihoslovanských národů je zjednodušený a mnohdy problematický. Tvrzení, že slovinské národní hnutí bylo časově opožděno a projevilo se teprve v roce 1848 (s. 122), není věcně správné. Slovinci se naopak formují jako svébytný národ již nejméně od počátku 19. století, mimo jiné i v důsledku Napoleonem vytvořených Ilyrských provincií (po vídeňském míru 1809), pokud jde o jazyk, ten se jako literární začal používat již v době reformace. Slovinské národní hnutí nemá kromě toho s Černou Horou a Černohorci žádnou souvislost.

Přes výhrady, které jsem uvedl výše, pokládám práci za svým způsobem přínosnou, protože českému čtenáři přináší poznatky z dějin Černé Hory. Doporučuji proto, aby byla připuštěna k obhajobě, ovšem s tím, že autor bude muset během ní přesvědčivě některá svá tvrzení obhájit.

V Praze, 1. března 2011

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.